

מקורות לעיון במס' כתובות: פרק המזיר

דף יא

מ. זילברמן

כסלו תשע"ה

(עב.) **נאמנות נשים באיסורים.** איתא בגמ' דא"ר חיננא בר כהנא אמר שמואל מנין לנדה שסופרת לעצמה שנאמר וספרה לה שבעת ימים לה לעצמה, ע"כ. הרי מבואר דיש לאשה נאמנות לענין נדותה. ונחלקו הראשונים אם לימוד זה משמש כבנין אב ללמד דנשים נאמנות בכל דינים דאורי'. דהרי מצינו בגמ' פסחים (ד.) אמר להו רב נחמן תניתוה הכל נאמנים על ביעור חמץ אפילו נשים אפילו עבדים אפילו קטנים ... קמ"ל כיון דבדיקת חמץ מדרבנן הוא דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי הימנוהו רבנן דרבנן, ע"כ. ומשמע דאילו ה"ל בדיקת חמץ דין דאורי' לא היו נשים נאמנות.

כ' הרטיב"א בסוגיין, "יש מדקדקין שאין האשה נאמנת באיסורין של תורה אלא בנדותה בלבד דכתיב וספרה לה, ומהתם לא ילפינן דשאני התם דלא סגי בלאו הכי כי אי אפשר לו לבעל לדעת מתי וסתה ושלמו ימי ספורין שלה אלא על פיה ואם לא תאמינה בטלת מצות פריה ורביה, והיינו דאמרינן בפ"ק דפסחים הכל נאמנים על בעור חמץ אפילו נשים אפילו עבדים אפילו קטנים ופרישנא טעמא דכיון דבדיקת חמץ דרבנן היא הימנוהו רבנן דרבנן הא אילו הוי דאורייתא לא מהימנא". והי"א הזה הביאו גם הרשב"א וגם המאירי. ודעה זו מצינו ברמב"ן ריש גיטין (ב: ד"ה ע"א) שכתב, "פי' רש"י ז"ל שכל אחד האמינתו תורה על הפרשת תרומה ונקור בשר וגיד הנשה ושחיטה, וי"מ משום דכתיב וספרה לה לעצמה, וק"ל התם הא איתחזק איסורא שאפילו פירסה נדה עמו במטה או שילדה סופרת לעצמה ונאמנת על טבילתה וניגמר מינה דעד אחד מהימן אפילו איתחזק איסורא, אלא שאני התם שמתוך שנאמנת לעצמה נאמנת נמי לבעלה אבל בשאר עדיות מנא לן, אי נמי התם אי אפשר שתביא עדים לפסיקת זיבתה ונדותה ולספירתה ולטבילתה לפיכך האמינתה תורה ואין למידין ממנה לשאר עדיות כלל שאין דנין אפשר משאי אפשר".

אך הריטב"א והמאירי דחו דעה זו דדוקא בבדיקת חמץ החמירו. דהקשו התוס' בד"ה הימנוהו (פסחים ד:) למה תלתה הגמ' נאמנות נשים על בדיקת חמץ על הא דהויא דרבנן, הלא נשים נאמנות אפי' על דינים דאורי' כל שהוי בידם כגון על השחיטה ועל הניקור. ותירצו דלגבי בדיקת חמץ אילו הוי מדאורי' לא מהימנינן לנשים "משום דאיכא טירחא יתירתא וצריך דקדוק גדול כדמוכח בירושלמי שמפרש מפני שנשים עצלניות הן".

ובאמת נחלקו המפרשים בפירוש הירושלמי ואפשר דזה תלוי על ב' גירסאות. דבירושלמי לפנינו איתא, הכל נאמנין על ביעור חמץ אפילו נשים אפילו עבדים רבי ירמיה בשם רבי זעירה לית כאן אפילו נשים נשים עצמן הן נאמנות מפני שהן עצילות והן בודקות כל שהוא כל שהוא, ע"כ. ובפני משה כתב דצ"ל נשים עצמן אינן נאמנות, ומטעם דהן עצלניות, ופירוש כל שהוא כל שהוא היינו ללא כל הצורך. ובהסבר הגירסא לפנינו כתב הרבינו מנוח (פ"ב חמץ ומצה הי"ז) דנשים נאמנות כי מתוך שהן עצלניות ואין דבר אחר שיהיו טרודות בו הן בודקות הכל ובדיקתן יפה מבדיקת אנשים, ופירוש "לית כאן אפילו נשים" היינו שאין חידוש

בזה דנשים נאמנות. וכן פירש המאירי שם, וכתב דלשון כל שהוא פירושו "בכל כחן יפה יפה" וכלשון הירושלמי "למה אור הנר מפני שהנר בודק כל שהוא".

והעיר המג"א (ס' תל"ז סק"ח) דדברי התוס' בפסחים הם נגד דברי התוס' בעירובין (לא: סוף ד"ה כאן) שכתבו דבבדיקת חמץ קטנים נאמנים דוקא בבית שלהם דרמי עליהו. [ובאג"מ יו"ד ח"ב ס' מד הסביר דהמג"א הניח שהתוס' בעירובין השוו נשים לקטנים. אך עי' במאירי בכתובות בסוגיין שכתב דהגמ' בפסחים נקטה המנינהו רבנן בדרבנן דוקא משום קטנים. הרי דס"ל לחלק בין נשים לקטנים דנשים נאמנות על דינים דאורי' מ"מ.]. כלומר דאפי' במילי דרבנן רק מהמני במילתא דרמיא עליהו אבל לא בשולח אותן למקום אחר. וכן כתב תוס' רי"ד בפסחים, "אבל במידי דלא רמיא עליהו כגון בדיקת הבית שהיתה מוטלת על בעל הבית ומוחזק לן דלא בדקי' ואלה אומרי' כי אנחנו בדקנו אותו אי לאו דהוי מדרבנן לא מהימני".

ובמרומי שדה (פסחים ד וצא ד"ה והתנן) העלה דיש הגדרה שלישית בין בעלי התוס'. דתנן (צא.) אין עושין חבורת נשים קטנים ועבדים. והתוס' שם כתבו דמשמע להגמ' דלא אסרה מתני' חבורת נשים "אלא כשיש נשים הרבה שסומכות זו על זו ואינן זהירות לשמור הפסח ומביאות אותו לידי פסול". [ודלא כרמב"ם (פ"ב ק"פ ה"ד) שפסק שדוקא חבורת נשים עם עבדים אסור משום קלות ראש אבל עושין חבורה עולה נשים.]. והסביר הנצי"ב דיוצא מדבריהם דאפילו במקום טורח אפשר לסמוך עליהם אבל רק במקום שיודעות בודאי שיש איסור ואין על מי לסמוך. ואילו "בבדיקת חמץ אי הוי דאורייתא לא הוי מהימני משום דדעתן קלות וסומכות על השערתן שאין כאן חמץ". וכעין זה מצינו בסמ"ג שהובאו דבריו בהגא"א ס' ג, "ואע"ג דנשים נאמנות אף בדאורי' כגון על ניקור חלב ומליחה היינו בדבר שיודעין הנשים שיש ודאי איסור אבל על בדיקת חמץ סבורות שאין חמץ בחורין ובסדקים ונמנעות מלבדוק מפני עצלותם".

[ודרך אחרת בשיטה ישנה (הו"ד בשטמ"ק כתובות כח: ד"ה ועוד י"ל) שכתב, "וטעמא דעבד ושפחה דמהימני (לענין תחומין) מפני שגם הם מוזהרין במצות שבת כמו האנשים ועוד דשבת היא מצוה תדירה בכל שבוע ובדבריהם שהם ענין צרכי הבית ותדיר בכל יום נשים נאמנות אפי' בדאורי'".]

וראה באג"מ (שם) בענין אלמנת ת"ח המשמשת כמשגיחה על כשרות דיש לה נאמנות בדבר. [ובהמשך התשובה ובס' מח דין מצד שררה לנשים].

עיקר תוס' ריש פרק המדיר

(ע.) הא, אבל, יוציא, ה"נ

(ע:) אלא, והאידנא, שהגיע, ופרנס, באומר

(עא.) שלא, ואם, אימא, ה"ג

(עא:) אבל

(עב.) אי דידע, וספרה, יחזור

(עב:) על מנת, ומידי

(עג.) אל, אלא, ושמואל, בההיא

(עד.) תנאי, המקדש, דברי הכל